

אשיוחה בקב"ך

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

פרשת
ויקרא

שיחה לפרשת ויקרא

חזוק נפלא במעלת הענוה

אלא טפת הדין, שאותה החסיר משה רבנו עקב כתיבת האות א' הזעירה - העבירה הבורא על ראשו, ונעשה לו קרון פנים. נמצאת למד, כי בזכות ענותנותו של משה - זכה לשכר הנפלא של קרני ההוד.

ולכאורה, יש לתמה על באורו של 'בעל הטורים': הלא בכל אות ואות של התורה, טמונות תלי תלים של הלכות, ולכל קוץ וקוץ יש חשיבות עליונה, ואם כן, היאך משה רבנו לקח על עצמו אחריות להקטין את האות א', ובפרט שמתחלה היה בדתו לבטלה לגמרי, כאמור, ומה יהא על כל הלמודים שיכולים להלמד ממנה?

אלא מישיבים בעלי המוסר (הובא בספר 'איש לרעהו'), אמנם כל הלמודים חשובים הם, אולם מדת הענוה - היא הלמוד הגדול ביותר, כי אין האדם יכול להשיג כלום בתורה וביראת ה' לולי שיש בקרב מדת הענוה. ומעתה, ודאי, נתן להמליץ על רצונו של משה זה מאמר רבותינו: "מחללים עליו שבת אחת כדי שיקים שבתות הרבה" - ראוי להפסיד כמה למודים של תורה, כדי לזכות בשרש של כל קניני התורה כלם - והיא מדת הענוה.

בנוסף לכך, קטנות הא' - מלמדת שעל האדם להקטין ערך עצמו, ופרש ה'כלי יקר' שא"ל"ף לשון למוד [כמו "ואאלפך חכמה" (איוב לג א)] להורות שאין התורה מתקיימת כי אם במי שמקטין עצמו ודעתו שפלה (תענית ז, א). ולכך נכתבה הא' זעירא דוקא בתחלת פרשה זו, הואיל וכידוע, מנהגם של ישראל מקדמת דנא להתחיל למוד התינוקות מחמש "ויקרא", כדברי המדרש (ילקוט ש רמז תעט) "למה מתחילין התינוקות ללמד מן פרשת קרבנות?

בסיעתא דשמיא, נמצאים אנו בשבוע פרשת ויקרא, פתיחתו של ספר 'תורת כהנים'. נשתדל להתבונן מעט במעלת מדת הענוה, שהיא מדה טובה שאין למעלה הימנה, ועל ידה אדם זוכה לכל הטובות, שנאמר (משלי כב, ד): "עקב ענוה - יראת ה' עשר וכבוד וחיים". וכן נעסק בענינים השייכים לתחלת חדש ניסן - שאנו עומדים עתה בפתחו.

א' ד'ויקרא' זעירא - ענותנותו של משה מדת הענוה - נלמדת מן הפסוק הפותח את פרשתנו: 'ויקרא אל משה, א' ד'ויקרא' זעירא. ופרש 'בעל הטורים', ש'לרב ענותנותו של משה, לא רצה לכתב 'ויקרא' אלא 'ויקר' לשון מקרה, וכאלו לא נראה לו ה', אלא במקרה, כדרך שנאמר בבלעם (במדבר כג, ד) 'ויקר אלהים אל בלעם'. ומפני שצוהו הקדוש ברוך הוא לכתב 'ויקרא' - בקש משה מחמת רב ענוה, שלא יכתבנה אלא קטנה יותר משאר אלפין שבתורה, ומבקשו נתן לו.

[ועין בשיחתנו לפרשת תצוה (אשיחה בחקיד' שמות עמ' רלג), שכתבנו לבאר על פי זה דברי המדרש (ילקוט שמעוני תשא רמז תז) "מנין הגיע למשה קרון פנים? רבי יהודה בר נחמן אמר: כשמשה כתב את התורה נשתיר בקלמוס קמעא, והעבירו על ראשו, ומשם נעשו לו קרני ההוד".

ויש לשאל, הלא מדת הדין, שאותה נתן הבורא בקלמוסו של משה רבנו, בודאי, היתה מדיקת להפליא, והתאימה במדיק לכתוב ספר התורה בשלמותו, והיאך שיהי מצב, שנשתירה בקלמוס טפת דיו מיתרת?

מה הקרבנות טהורים, אף התינוקות בן", וראתה התורה לנחויץ, לשגן ולהחזיר מסר זה של מעלת העונה - ככר בתחלת למודו וחנוכו של האדם.

משה רבנו זכה למעלה העצומה - בזכות העונה

עוד רמז - שלא זכה משה רבנו לדבור האלקי ולנתינת תורה על ידו - אלא לפי שהקטין את עצמו, ולא עוד אלא שנקראת על שמו 'תורת משה'. וכדאיתא בגמרא (שבת פט, א): "אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שירד משה מלפני הקדוש ברוך הוא, בא שטן ואמר לפניו: 'רבנו של עולם, תורה היכן היא?' אמר לו וכו' 'לך אצל בן עמרם'. הלך אצל משה, אמר לו: 'תורה, שנתן לך הקדוש ברוך הוא - היכן היא?' אמר לו: 'וכי מה אני, שנתן לי הקדוש ברוך הוא תורה?' אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: 'משה, בדאי אתה?' - אמר לפניו: 'רבנו של עולם, תמודה גנוזה יש לך, שאתה משתעשע בה בכל יום. אני אחזיק טובה לעצמי?' - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: 'הואיל ומעטת עצמך - תקרא על שמך, שנאמר 'זכרו תורת משה עבדי וגו'".

ואכן, אנו נפגשים עם מדת ענותנותו של משה במקומות רבים בתורה, אם בתחלת שליחותו שאמר במראה הסנה (שמות ג, יא) "מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ובפרשת הפן (שמות טז, ז): "ונחנו מה", וכן העידה עליו התורה במפרש (במדבר יב, ג) "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".

ודוקא בעבור שמשה רבנו ברח מן הכבוד - הכבוד רדף אחריו, וכפי שמאריך במדרש תנחומא בתחלת פרשתנו (ויקרא ג): "ויקרא אל משה", זהו שאמר הכתוב "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד" (משלי כט)

- כל מי שרודף אחר שררה - שררה בורחת ממנו, וכל מי שבורח משררה - שררה רודפת אחריו. ומשה ברח מן השררה, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא (שמות ג) "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה... ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח", אמר רבי לוי: שבעה ימים היה הקדוש ברוך הוא מפתה למשה בסנה לשלחו, והוא משיבו 'שלח נא ביד תשלח', שנאמר: "ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול" וגו', ללמדך שהיה בורח מן השררה, לסוף הוציאם ממצרים, וקרע להם את היס, והביאם אל המדבר, והוריד להם את המן, והעלה להם את הבאר, והגיו להם את השלו, ועשה את המשכן... משה ברח מן השררה ורדפה אחריו, לקיים מה שנאמר (משלי כט) "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד".

רבנו בחיי בפרושו לפסוקנו, מאריך בשבח מדת הענוה בכלל, ובשבח ענותנותו של משה רבנו בפרט: "מצינו במשה רבנו עליו השלום, שהיה ראש הנביאים כלם, ולא שבחו הכתוב בשאר המדות העליונות שהיו בו - רק במדת הענוה, והוא מה שאמר: (במדבר יב, ג) "והאיש משה ענו מאד", והזכיר "מאד" לבאר כי משה רבנו עליו השלום לא רצה לעמד על המצוה בלבד, שהוא לשון "ענו", אבל הטה עצמו מן המצוה אל צד השפלות, ועל כן הזכיר "מאד".

וממשיך שם לבאר מהיכן במקרא הפותח את פרשתנו אנו למדים על מדת הענוה של משה רבנו, וכך הוא פותב: "מכלל ענותנותו ושפלותו מה שמצינו, שלא רצה לבא אל אהל מועד בעוד שהיה האהל טמון ומכסה בענן הכבוד, כענין שכתוב: (שמות מ, לה) "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן", ואף על פי שכבר נאמר לו מפי הגבורה: (שמות כה, כב) "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים", לא ערב את לבו לבא אל אהל מועד, לא

להתנבא בתוכו ולא להתפלל ולהקריב קרבן, עד שנתן לו הקדוש ברוך הוא רשות וקראו".

חכם ועשיר - ואף על פי כן הוא ענו, כי אז יקרא בעל ענוה אמתי.

על אף כל מעלותיו - הקטין משה את עצמו
והנה יש לשאל: לכאורה, מדוע רק בחמש 'ויקרא' התורה הדגישה ענותנותו של משה, הלא עוד מקדם לכן בחמש שמות נכתב (שמות יט, כ): 'ויקרא ה' למשה אל ראש ההר', ועוד שם (כד, טו) 'ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן', וכבר בפסוקים הקודמים הללו שרף לכתב 'ויקרא' בא' זעירא?

ולפי זה יבאר, שקדם מתן תורה, פחות הנה ראוי להדגיש את מדת ענותנותו של משה, כי טרם היו נכרים בו מעלות רמות, אלא רק לאחר שזכה לעמד עם ה' יתברך מ' יום ומ' לילה, והגיע להשגה של מ"ט שערי בינה, ואף באותה עת זכה לעשר כדברי רבי חמא בר חנינא (נדרים שם): "לא העשיר משה אלא מפסלתן של לוחות, שנאמר: 'פסל לך' - פסלתן - שלף זהא", הרי על אף כל המעלות הקטין עצמו, ראוי הוא להקרא ענו עבור זה.

יש לישוב על פי דברי הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל (רוח חיים אבות ה, א) בבאור דברי הגמרא (נדרים לח, א): "אין הקדוש ברוך הוא משרה שכנתו אלא על גבור ועשיר וחכם וענו". ולכאורה, יפלא, למה יגרע האיש שנגזר עליו בגזרת העליון יתברך שמו, שיהיה עני או חלש, למה לא יתן ה' רוחו עליו, כיון שהוא ראוי לשכינה על ידי מעשיו?

יראי ה', ככל שעולים לגדלה - מוסיפים ענוה ונמיכות

יכולים אנו לתאר לעצמנו: משה רבנו, בחיר הבריא, אשר זכה לחזות מראות אלקים חיים בעלותו אל ה' מהר סיני, עומד ומשמש אל מול פסא הפבוד, פאשר סביביו חיות ואופנים, שרפים ומלאכים. הבורא יתברך מדבר עמו פה אל פה כדבר איש אל רעהו ומלמדו תורתו, כמה חשיבות עצמית ראוי שתהיה לו? כמה הנה מתאים שיחוש מנתק ומורם משאר העם... אולם לא היא! משה רבנו נותר ענו ושפל, מאיר פנים לכל אדם, ואינו מרגיש חשיבות על שום בריה, ממש כפי שהיה בהיותו רועה צאן חותנו.

ומבאר הגאון זצ"ל, שגבור ועשיר אינן מעלות העומדות בפני עצמן, שהלא ודאי אין הפסך והגבורה נחשבים בעיניו יתברך, כדבר שנאמר (תהלים קמו, י): "לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה", "לי הפסך ולי הזהב נאם ה' צבאות" (חגי ב, ח), אלא הם משמשים כמבוא לענוה אמתי. פי העקר לזכות להשראת השכינה הוא רק על ידי ענוה, כמאמרם ז"ל בברייתא דרבי פנחס בן יאיר "ענוה מביאה לידי וכו' רוח הקדש", ומי שאין לו מעלות - אף אם ישפיל עצמו לא יתאר בשם ענו, כי במה נחשב הוא, שאין לו במה להתגאות? אכל מי שהוא בעל מעלות, ועם כל זה אינו מרגיש בהן כלל, ורוחו נמוכה - זה יקרא בשם ענו. ולפי רב וגדל המעלות אשר לו - לפיהן יחשב ערך גדל ענותו. והנה כל המעלות שבעולם נכללים בשלשה אלו: חכמה, גבורה, עשר. וזו פונת אומרם: 'אין השכינה שורה אלא על גבור,

וזהו באור דברי ה'תורת כהנים' (נדבה א): "משה משה" (שמות ג, ד), לשון חבה ולשון זרוז. דבר אחר 'משה משה' - הוא משה עד שלא נדבר עמו, הוא משה משנדבר עמו". דהינו שמשה רבנו, גם לאחר שזכה לדבור האלקי, לא גבה לבו ולא רמו עיניו, ונותר ממש כפי שהיה קדם שזכה לזה.

ודבר זה צריך ללמד כל אדם שעולה לגדלה - עליו להשאר שפל כמקדם, ולא להתנשא על הפחיתים ממנו. כדכתב בספר

ענוה ונמיכות. והנה לשר בעיני השואל זה הפרוש, גם בעיני כל התלמידים שהיו שם.

גדולי ישראל - סמל ודגמא למסר זה

האדמו"ר רבי בן ציון הלפרשטאם מבאבוב וצ"ל, היה מפרש "ועינינו מאירות בשמש וכירח" - לכאורה אם 'עינינו מאירות בשמש', שהיא המאור הגדול ביותר, לשם מה הוסיף 'וכירח', כלום למעט בא? אלא - דורש האדמו"ר - גם אם עינינו, הזקנים והנכבדים המכנים 'עיני העדה', מאירות בשמש, עדין צריכים אנו להקטין עצמנו ולהרגיש 'כירח', אין לנו מעצמנו כלום, וכיחס להכל אנו בבחינת 'מקבלים' ממנו יתברך, אל לנו להתנאות.

ולמוד זה - מצא הרב מבריסק וצ"ל בפסוק החותם את מגלת אסתר (אסתר י, ג): "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו", על אף שהיה מרדכי היהודי 'משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים', לא זחה דעתו עליו, ועדין היה 'דבר שלום לכל זרעו', מדבר עם כל אדם בסבר פנים יפות, אפלו עם ילד קטן...

ואכן, מפעים להוכיח בעז רוחם של גדולי ישראל בכל הדורות, שגם פאשר כבדו אותם ונשאו אותם למעלה ראש - לא זחה עליהם דעתם, והיו מתאמצים בכל כחם שלא להסחף אחר האוירה סביבם, ולהשאיר בשפלותם כמקדם.

מספרים שכאשר נתקבל הגאון רבי פנחס הלוי הורוביץ בעל ה'הפלאה' לרב בעיר הגדולה והנכבדה פרנקפורט, ערכו לו בני העיר קבלת פנים בכבוד גדול, והמון עם נהר מלפניו ומאחוריו בנושאם אותו על כפיים. לתמהון קברניטי העיר, לא נכרו אותות שמחה על פני הרב, אלא אדרבה, דמעות זלגו על לחייו. הרהיב עז אהד ממקרביו ושאלו: "בכיה זו - למה?" השיב הגאון: "מדמה הייתי

'ארחות צדיקים' (שער הענוה): "אם הבורא ברוך הוא, מיטיב לו בעשר ובכנים, ונותן לו חכמה יתרה ותבונה וכבוד, יוסיף ענוה ושפלות לפני הבורא ברוך הוא, ויכבד בני אדם, ויטיב להם יותר מבתחלה. כמו אברהם, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית יח, יז): 'המכסה אני מאברהם', אמר (שם פסוק כז): 'ואנכי עפר ואפר'."

ויקתר הרחבה בספר חובות הלבבות (שער הפניעה פרק ז): "כשייטיב לו האל בטובה גדולה, פחכמה יתרה ותבונה רבה או עשר גדול או כבוד אצל המלכות והדומה לזה, ממה שנהנו בני אדם להתפאר בהם ולהתנאות בעבורם, ישאר על ענין שפלותו קדם לכן, ולא יוסיף אלא ענוה ושפלות לפני האלהים וכבוד וטובה לבני אדם, כמו שאמר אברהם עת ששבחו הבורא, ואמר: 'המכסה אני מאברהם' וגו' - 'ואנכי עפר ואפר', ואמר משה: 'ונחננו מה', ואמר דוד עליו השלום: 'ואנכי תולעת ולא איש'. אז יתברר מצפוננו ותאמן כניעתו, ואמר החכם בענין הזה: 'אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח'."

ובדברי חז"ל מצינו (ברכות נו, ב): "תניא - אין מראין דלועין בחלום, אלא למי שהוא ירא שמים בכל כחו". וכתב על כך רבנו נסים גאון עליו השלום: "וכבר שאלני תלמיד מבני ספרד: 'היש לזה טעם?' ואני לא קבלתי בזה כלום, וגם לא נשאלתי עליה קדם לכן מעולם, ואמרת לי כי זאת קבלה היא בידי החכמים, ולא נודע לי שהזכירו בה טעם, אבל נראין הדברים בעיני, שאפשר שיהיו דומים יראי שמים לדלועין, שכשם שהדלועין - אין בכל פרות הארץ גדולים מהם, ואף על פי כן אינן מתנשאין על הארץ, אלא כל זמן שהן גדלן ופרין - הן מוסיפין נמיכות בארץ - כך הן יראי שמים, אין בכל הבריות שמעלתו גבוהה ממעלתם ולא עדיף מהם, ואף על פי כן כל זמן שמוסיף להן הקדוש ברוך הוא גדלה וכבוד ונשיאות - הן מוסיפין

שאני מת, ונושאים אותי במטה, וכל הקהל מהלך בהלוייה שלי...".

עוד מספרים על רבי חיים מצאנז, שבהגיעו לעיר טרנוב, קדמוהו אנשי העיר בכבוד מלכים. ישב רבי חיים במרכבה, מקף המונים מריעים, ופניו חמוצים ומתוחים. פנה לבנו ואמר: "יודע אתה בני, מצבי דומה לגנרל שסרח, העמידוהו למשפט ושללו ממנו את כל דרגותיו, הפכוהו לחיל פשוט. יצא הגנרל מבית המשפט והחילים בחוץ טרם ידעו מאומה, הזדקפו והצדיעו לפניו כמו לגנרל, מה כאבה לו הצדעה זו...".

איך מגיעים לענוה אמתית?

איך האדם מגיע לידי ענוה אמתית? כותב בספר 'גזר אברהם' (מאמרים, מאמר ז): נאמר בתהלים (ח, ד-ה) "כי אראה שמייך מעשה אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננת, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" - כשאדם מתבונן ברוממות ה' יתברך הנפרת מתוך מעשה ידיו, ומבחין מהם כמה רבה חכמתו ויכלתו, שאין לה תכלית ואין לה קץ, הרי הוא נרתע לאחוריו, ומרגיש בריה קטנה ושפלה ואפלה לעצמו יתברך, תמים דעות, ובא לידי שפלות.

וכאשר האדם מגיע לזו ההכרה באפסותו, אזי מתקנים בו המשכו של הפסוק - "ותחסרהו מעט מאלקים וכבוד והדר תעטרהו, תמשילהו

במעשי ידיו כל שפה תחת רגליו". הואיל וכאמור, ככל שאדם מקטין עצמו - באותה המדה ממש הקדוש ברוך הוא מגדלו ומנשאו למעלה מראש.

ובדיוק באפן זה - כותב ה'משף חכמה' (שמות ג, א) - הגיע משה רבנו למעלת ענוותנותו הפבירה, "שהלא הוא ענן נשגב מבינת אנוש, איך יתכן כי לא התפעל משה רבנו מיכלתו לשנות את הטבע פחמר חותם, ואין בנמצאים למעלה ממנו, עד כדי היותו נמוך ושפל יותר מתינוק קטן"? אין זה רק מפני שגדלה השגתו באלקות פנים אל פנים, ודבוק תמיד באלקים אמת, והוא בטל ממציאותו האנושית פנר בפני האבוקה, ולפי ערך גדלו בהשגה באלקות - יודע הוא כי הוא אפס ואין.

ולפי זה, מבאר ה'משף חכמה' באפן נפלא את תשובת הקדוש ברוך הוא למשה, באשר טען בענוה (שם) "מי אנכי כי אלף אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", וענהו הבורא "כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך וגו'", ומה פשר התשובה? אלא אמר לו הקדוש ברוך הוא: באשר אני שומע ממך דבורי ענוה פאלו, אזי בטוחני, שגם העם יאמין בך, כי ענוה מפלאה כזו אפשר להשיג רק מהתבטלות מחלפת לבורא, וכזה יודע אפוא לעיני כל שמכרח אתה להיות שליחי, אם פן אדרבה, 'זה לך האות' - מדת הענוה שלך - היא תהיה האות והסימן 'כי אנכי שלחתיך'. ומסים "בהוציאך את העם

א. ה'משף חכמה' לומד את לשון הפסוק 'ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', שמשוה רבנו מצא את מעלתו שפלה ונחותה ממעלת כל אדם אשר על פני האדמה, אפלו פחות שבפחותים (ולא במשמעות שהיתה ענוותנותו גדולה מענוותנות כל אדם אשר על פני האדמה).

ועין עוד אור שמח (תשובה פרק ה): "הנני להזכיר פה דבר אחד מאבי אבא, הוא זקני הרב ר' חנניה כהן זצ"ל, שבאר הכתוב (במדבר יב, א) ומשה היה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. וצריך באור, באיזה דבר מצא את עצמו משה, שמעלתו פחותה אפלו מהפחות שבישראל, עד כדי שהרגיש שפול ממנו? ואם כי יש בזה דרושים עמוקים למבין, בכל זאת יתכן להיות גם זה מהענינים אשר הביאו לענוה גדולה, והוא, כי לזהירות חמירותו ובהירות גשמו אשר נתהפך לרוחני, ונעלה יותר מכל הנבראים, והיה רואה תמונת פבוד ה' פנים אל פנים, והיה נעדר מן הבחירה, ולא היה שייך בו צווי להאמין, שהכל ראה עין בעין, והיה רואה פעלת כל מצוה ומצוה, לכן נהיה שפול בערכו מול הפחות שבישראל, שהוא בתמחו צריך להאמין, והיה בחירי, והאמין מהשגחת השם ובשלמותו ובמצוותיו, וזה מאמר הכתוב ומשה היה "ענו מאד מכל האדם", ובמה היה ענו? שהמה 'על פני האדמה', ולא ראו מאומה, והיה להם המצוה המיוחדת היא האמונה, ובכל מפעלם היו בחיריים, לא פן האיש משה איש אלקים ועלה למרום שמים, ודברי פי חכם חן".

ממַצְרִים תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה",
שָׂאף הָר סִינִי זָכָה לְקַבֵּל עָלָיו תּוֹרָה מִפְּנֵי
הָעֲנָוָה שֶׁהִיְתָה בּוֹ (כְּדֹאִיתָא מְגַלָּה כט, א), וְכִף
גַּם מִשֵּׁה רַבְּנוּ, בְּזִכּוֹת מִדַּת הָעֲנָוָה, שֶׁהִיְתָה
בּוֹ, זָכָה שִׁיתְקִים בּוֹ הַפְּסוּק "וּתְחַסְרֶהוּ מֵעַט
מֵאֱלֹקִים".

עֲנוּתָנוּתָם שֶׁל גְּדוּלֵי הַחֲסִידוֹת

הַצַּדִּיק רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלִיץ'עֲנִסְק זִיע"א, הִיָּה
מְפָרֶסם מְאֹד בְּמִדַּת הָעֲנָוָה. חֲרַף הַנְּהִיָּרָה
הָעֲצוּמָה לְלִיז'עֲנִסְק שֶׁל אֲלָפִים מִכָּל קְצוֹת
הָאָרֶץ לְשַׁחַר לְפָתְחוּ וּלְהִזְכִּיר עֲצָמָם לְפָנָיו
לְפָקִידַת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים, לֹא חָדַל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ
לְהֶאֱמִין כִּי שֶׁפֶל וְנַחֲוֹת הוּא מִכָּל אֱלוֹ הַנוֹהָרִים
אֱלֹוֹ וּמִכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

וְכֵה מוֹסֵר הַגָּאוֹן הַקְּדוֹשׁ רַבִּי יִצְחָק אִיזִיק
מְקַאמָאֲרָנָא בְּסִפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ 'נוֹצֵר חֶסֶד' עַל
מִסְכַּת אָבוֹת (פ"ה) כִּי כִף הָיָה מְרַגְּלָא בְּפִי
קְדָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ לֹאמַר: "הִיזְדַּעְתָּם
מִפְּנֵי מַה נוֹהָרִים הַמוֹנִים מִכָּל קְצוֹת הָאָרֶץ
לְלִיז'עֲנִסְק לְתַנּוּת אֶת צְרוּתֵיהֶם וְיִקָּא בְּאֲזִנֵּי?
- זֶה מִבְּקֵשׁ שִׁיחִיָּה בְּנוּ, זֶה צוֹעֵק וּמִתְחַנֵּן
עַל פְּרִנְסָה, זֶה מְשׁוּעַ לְרַפּוּאָה, וְזֶה לִישׁוּעָה,
הַכֹּל מִפְּנֵי שְׂאֲנֵכִי חֲטָאֵתִי וּפְשַׁעֵתִי, וּבְכִף
הַכְּרַעְתִּי אֶת כָּל הָעוֹלָם לְכִף חוֹבָה. בְּדִין,
אִפּוּא, בָּאִים כָּל אֱלוֹ אֱלֵי וְצוֹעֵקִים לְפָנָי:
'הֵב לָנוּ בְּנִי, חַיִּי וּמְזוֹנֵי, אֲשֶׁר בְּגִלְל חֲטָאִידְךָ
וּפְשַׁעִידְךָ נְחַסְרוּ מִמֶּנּוּ, וּבְגִלְלָךְ בָּאוּ עֲלֵינוּ
אוֹתָם הַצְּרוֹת וְהִיסוּרִים".

אֱלִימֶלֶךְ יִהְיֶה צָרָף לְבְרָא גִיהֲנוּם חֲדָשׁ, הַגִּיהֲנוּם
הַיֵּשֶׁן בְּיָדָאִי, לֹא יִסְפִּיק בְּעִבּוּרוֹ..."

הַצַּדִּיק הַקְּדוֹשׁ רַבִּי יַעֲקֹב אֲרִיָּה מְרַאדְזִימִין
סִפֵּר, כִּי בְּאַחַד הַיָּמִים הוֹרָה רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ
לְמַשְׁמָשׁוֹ לְטַל מִקַּל חוֹבָלִים וְלִצְאָת עִמּוֹ אֶל
הַיַּעַר, כְּדִי לְהִלְקוֹת עֶבֶד שְׂמֵרַד בְּאֲדוֹנָיו.
כְּהִגִּיעַם הַיַּעַר, הִשְׁתַּטַּח רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלֹא
קוֹמָתוֹ אֲרִצָּה וְצַעֵק אֶל מַשְׁמָשׁוֹ מְקִירוֹת לְבָב:
"אֲנִי הוּא הָעֶבֶד שְׂמֵרַד בְּאֲדוֹנָיו, הִכָּה אוֹתִי
לְלֹא רַחֵם, לֹא תַחֲוִס עֵינַי עָלָי".

הַצַּדִּיק רַבִּי שְׁמֻחָה בּוֹנָם מִפְּשִׁיחָא הִיָּה
מְטִיף רַבּוֹת בְּנַחֲיָצוֹת מִדַּת הָעֲנָוָה, הוּא הִיָּה
אוֹמֵר "צָרִיף הָאָדָם לְהִתְזַיֵּק עֲצָמוֹ כְּאִין וְכַאֲפֵס
מִמֶּשׁ". פַּעַם אַחַת, טָעַן בְּפָנָיו אֶחָד מִן
הַחֲסִידִים: "יֹדַע אֲנִי בְּעֲצָמִי, שְׁבִאָמַת אֲנִי
כְּאִין וְכַאֲפֵס מִמֶּשׁ, כְּלוּם עֲבוּדָה יֵשׁ לִי עוֹד
בְּתַחֲוִם מִדַּת הָעֲנָוָה?" אָמַר לוֹ הַצַּדִּיק: "עֲבוּדָה
רַבָּה עוֹמְדַת בְּפָנֶיךָ, וְהִיא שְׁלֵא תַתֵּן לְאַמַּת
זוֹ לְעֹזֵב אוֹתָךְ בְּשׁוּם אִפְּן, אֲפִלוֹ לֹא לְרַגַע
קֹט...".

שָׂאֵלוֹ אֶת הַצַּדִּיק מִפְּשִׁיחָא: מַדּוּעַ כְּתוּבָה
תַּבַּת 'וַיִּקְרָא' בְּאֵל"ף זְעִירָא? נִעְנָה וְאָמַר:
מְשָׁל לְמַה הַדְּבָר דּוּמָה? לְצַפּוֹר קְטָנָה שְׁעַל
רֹאשׁ הַגִּג, הַגִּג גְּבוּהָ, וְהַצַּפּוֹר נִשְׂאֶרֶת קְטָנָה
כְּמוֹ שֶׁהִיְתָה, כִּף גַּם מִשֵּׁה - הַתּוֹרָה הָעֲלִיתָה
אוֹתוֹ לְמִרוּמִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ
וּבְעֲצָמוֹ קָרָא אֱלֹוֹ, וְהוּא נִשְׂאֶר בְּעֵינָי עֲצָמוֹ
קָטָן מְאֹד, זְעִיר מִכָּלָם.

עֲנוּתָנוּתָם שֶׁל גְּדוּלֵי תַנּוּעַת הַמוֹסֵר

מִיִּסַּד תַּנּוּעַת הַמוֹסֵר הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל
סַלְנִטֵּר וְצ"ל, לֹא רַק שֶׁהִתְרַחַק וְהִטְהַר מִכָּל
זִיקָה שֶׁל כְּבוֹד, אֲלָא גַּם הִשְׁתַּדַּל בְּכָל תַּכְסִּיסֵי
עֲרָמָה לְמַעַט אֶת דְּמוּתוֹ בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת,
וּלְהַעֲלִים אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ.

פַּעַם נִדְּמָן לְעִירוֹ ר' יְהוֹשֻׁעַ אִיזִיק שְׁפִירָא
מִסְלוֹנִים הַמְכֻנָּה: 'רַבִּי אִיזִיל חֲרִיף', שְׂבָא
לְהַפִּיץ אֶת אֶחָד מִסִּפְרָיו שֶׁהוּצִיא אֶז לְאוֹר.

מַעִיד הַ'חוּזָה' הַקְּדוֹשׁ מְלוּבָלִין, כִּי רַבִּי
אֱלִימֶלֶךְ נוֹהַג הִיָּה לְהִטִּיחַ בְּעֲצָמוֹ תּוֹכְחוֹת,
וּלְמַנּוּת אֶת 'חֲטָאִיו' בְּרַבִּים, פַּעַם הִתְמַרְמַר
וְאָמַר מְנַהַמַּת לְבוֹ: "מֵעוֹלָם לֹא עָסַקְתִּי מְאוּמָה
בְּעֲבוּדַת הַבוֹרָא, וְהִנְנִי מְלֹא עוֹוֹנוֹת וּפְשָׁעִים
עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ, אִין תְּרוּפָה לְמַכְתִּי הָאֲנוּשָׁה,
כִּי אִם לְכַשְׂאָמוֹת וְאוּטֵל אֱלִי קָבֵר - אוֹ אֶז
אֶחָדֵל לְחַטָּא וּלְהַכְעִיס אֶת קוֹנֵי". וְהִיָּה רַבִּי
אֱלִימֶלֶךְ נוֹהַג לְהִתְמַרְמַר וְלֹאמַר: "בְּעִבּוּר

- שלו ושל רבי חיים. רבי יוסף דב השתומם מאד ממה שראו עיניו, וקרא: "כמה גדולה מדת ענותנותו של רבי יצחק".

בטול היש... כפשוטו ממש

וכך מתארת בספר 'תנועת המוסר' (ח"ד עמוד 316 ואילך) מדת הענוה המפלאה והעצומה של ה"סבא מנובהרדוק", הגאון רבי יוסף יוזל הורוביץ זצ"ל:

"מעודו לא החשיב עצמו בתור איש מכבד, ולא החזיק לעצמו זכות והעדפה על אחרים, תמיד רץ כנער ומתנהג כאחד ההדיוטות. בדרךים נסע ברפכת במחלקות האחרונות, מערב בין ההמונים, אם בעמידה ואם בישיבה, ומטשטש כל הכר של יתרון על זולתו. כשבא להתפלל בבית כנסת מחוץ למקום מושבו, צמד מאחורי הכמה עם העניים והפחותים.

כאשר נאלץ לצאת למקומות רחוקים לערוך מגביות עבור הישיבה, היה חש צער עמוק על אלוצו להשתמש במכתבי המלצה רבניים, שפותביהם משפחים ומכתירים אותו בתארים מכבדים, כדי שיצליח בפעלותיו לטובת ישיבתו. ולשם שווי-משקל, היה מנחית את עצמו ונוהג בשפלות, ויש אשר היו נוהגים בו לרגלי זה בזלזול, ומתיחסים אליו כאל הדיוט ממש.

מעודו לא נתן לערוך לכבודו קבלת פנים או מסכה, וגם לא הרשה לתלמידיו ללוותו או לקדם פניו. בעת שהרגיש שמתכוונים לכה - השתמש בתכסיסים שונים כדי להמנע מהכבוד. הוא גם לא נתן לתלמידיו לקרא אותו בשם "רבנו". פעם בנסעו בדרך בלנית תלמידו ר' שמואל וינטרויב זצ"ל, קרא לו האחרון בשם 'רבי', ומחה כנגדו ואמר לו שלא יעשה מעשה קנדה. לאחר זמן מה, שכח רבי שמואל וקרא לו שוב 'רבי', והעיר לו ר' יוזל בפעם שניה. כשרבי שמואל נכשל בזה בפעם שלישית - גזף בו רבי יוסף יוזל

כשבא רבי ישראל לבקרו במקום אכסניתו, הציע לפניו ר' איזיל את ספרו לעין בו. רבי ישראל בקש את סליחתו והתנצל, שהתפיסה שלו איננה קלה, וקשה לו לעין בספר. התשובה הזו עשתה רשם מוזר על הגאון האורח. אבל אחרי ששהה במקום זה כשבועות אחדים, והספיק להפיר את רבי ישראל, הביע את תמהונו לפני נכבדי העיר על גדלת כחותיו, ואמר עליו: "ראו בריה, שבא הקדוש ברוך הוא בעולמו: הכל משתדלים ועמלים להודיע בעולם את טבעם וגדלתם, ועוד הם דואגים ויראים פן תחסר לעולם איזו ידיעה ממהות ערכם, והגאון 'אור ישראל' עמל בחריצות נפלאה להסתיר מבני אדם את גדלתו וכחותיו הנפלאים".

ספור מפלא אף מספר על מדת ענותנותו של תלמיד מבהק למרן 'אור ישראל' מסלנט - גאון המוסר רבי יצחק בלאזר זצ"ל.

פעם הזדמן הגאון רבי יצחק בלאזר לפטרבורג לאספה אחת עם גדולי התורה שבדורו, וביניהם היה גם הגאון רבי יוסף דב סולוביצקי בעל 'בית הלוי' ורבה של העיר בריסק. רבי יוסף דב הקשה קשיא חריפה בשם בנו הצעיר רבי חיים, ובעקבותיו התפתח ופוח סוער בין רבנים, כלם תרצו והתפלפלו, וכל אחד הראה את בקיאותו ואת חריפותו. לבסוף תרץ רבי יוסף דב את הקשיא בתרוץ אחד משלו, והוסיף תרוץ נוסף בשם בנו רבי חיים, תרוצים אלו הפליאו את כל השומעים. במשך כל הזמן שארץ משאם ומתנם, היה רבי יצחק בלאזר יושב בתוף סערת המתפלפלים, ולא פוצה פה, כאלו אין הדבר נוגע לו.

רבי יוסף דב תמה: 'האם זהו שאומרים עליו - אדם גדול הוא?' כשבב לביתו בקש שיביאו לפניו את ספרו של רבי יצחק בלאזר 'פרי יצחק' כדי לתהות על קנקנו של חכם זה, לתמהונו הרב - מצא בספר 'פרי יצחק' את קשיתו של רבי חיים, ואת שני התרוצים

קשות, וצעק עליו שב'שכר' הנהגה כזו ראויים לקבל סטירות...

התנהגותו זו לא נשאה אפי של הצנע לכת או של בריחה מן הכבוד כרגיל אצל אחרים, כי אם יחס של בטול אל הכבוד, הוא לעג לכל הכבודים ולא ראה בהם כל ערך של ממש. לא היה אכפת לו אם מכבדים או מגנים אותו. ולא עוד אלא בשעה, שהיו מגנים אותו ואף מגדפים - מקרים שלא היו נדירים - היה מחיף בשעת מעשה, והתקבל הרשם כאלו הוא נהנה מן.

ויש אשר היה רבי יוסף יונל מבזה את עצמו בכונה תחלה, כדי לשבר את תאות הכבוד. באחד הימים נודמן במסבה עם אישי המוסר, גדולי הדור: רבי שמחה זיסל מקלם ורבי יצחק בלזר ועוד, כל המסבים דרשו בדברי תורה ומוסר, והאירה היתה רצינית וחדורת מחשבה ודעת, כשהגישו לשלחן את הלפת, מצמן פתאום רבי יונל בשפתיו כאלו מתוך תאנה ללפת, וקרא בקול: "אה! כמה טעימה לפת זו, הרי זו מחיה!" המסבים החליפו מבטים איש עם רעהו, כאלו אומרים: "מה מוזר איש זה, שאין לו עגן בשיחה בדברי תורה, ורק אל הלפת עיניו..." לאחר כמה שנים ספר רבי יונל מקרה זה לחתנו רבי אברהם יפה'ן, וצין, שהוא מספק אם עלה על דעת איש מהיושבים, שעשה זה בכונה כדי להשפיל את עצמו...

אדם גדול אחד רצה להפיר את רבי יונל, ובא לבקרו. רבי יונל עמד באותה שעה בסעודתו, וכשהרגיש, כנראה, שהאורח רוצה לתהות על קנקנו, שם את הצלחת שעמדה לפניו אל פיו וגמע את המרק שבתוכה בלגימה אחת כדרך הזוללים והסובאים, כדי להשפיל את ערכו בעיניו.

"אינני מסכים שיקראוני חכם..."

הצדיק רבי סלמן מוצפי עליו השלום, היה בורח מן הכבוד בכל כחו. בפרט היה מצער

אותו כאשר אי מי היה מכנה אותו 'חכם' (תארו של הרבנים פמנהג יהודי בכל), והיה מגיב בתריפות ואומר: "אינני מסכים שיקראוני חכם, אני איני חכם..."

פעם אחת ויחידה בחייו, הצרף להודות בשתיקה כי הנהו 'חכם', וכך היה המעשה:

מילדותו נודע רבי סלמן פאוהב ספר, הוא קבץ לו ספרים לרב בכל מקצועות התורה, עד שלשותו עמדה ספריה עשירה. יקרה וחיבה מאד היתה עליו ספריתו, בספריו נהג כבוד וזהירות מרבה, מעולם לא נשען עליהם תוך כדי למוד, הדפים הצהיבו מרב שמוש, אף עד יום מותו לא נראה בהם קרע או קמט כלשהו.

בעליתו האחרונה לארץ ישראל בחדש אלול תרצ"ה, הביא את כל ספריתו וכתביו עמו. בתחנת מעבר הגבול, הודיעוהו שלטונות המכס כי אם הוא בעל תאר "חכם" וצריך את הספרים לשמושו הפרטי, יהא פטור מתשלום המס. ואם לאו - יצרכו להתייחס אליו כדין סוחר ספרים. רבנו סרב להצהיר דבר היותו "חכם", ושלטונות המכס העריכו את שוי הספרים, ודרשו ממנו סכום עתק, שלא היה ברשותו. הבררה שהיתה בפניו להניח להם את כל הספריה ולהמשיך בדרכו, או אז היה מכרח להצהיר כי הוא לומד בהם, ושלטונות המכס רשמו בהצהרה "חכם".

משעלה רבנו לארץ, שח את המעשה להג"ר צדקה חוצין, ואמר בצער: "כדאי היה לי להשאיר את כל הספריה בתחנת הגבול, ולא להסכים שיקראוני חכם".

העננה - ראש לכל המדות הטובות

לא לחנם הזכרה מדת העננה, ודקא בפתיחת חמש ויקרא העוסק בתורת הקרבנות, כי עקר התועלת שיש בקרבן, היא כאשר נלוית אליו הכנעה ושפלות, כפי שכותב רבנו עובדיה ספורנו על אומרו (ויקרא א, ב) "אדם

כי יקריב מכם" - "כי יקריב - מעצמכם, בודוי בהכנעה, על דרך 'ונשלמה פרים שפתינו' (הושע יד, ג), וכאמרו: "זבחי אלהים רוח נשברה" (תהלים נא, יט), כי אין חפץ בפסילים המקריבים בלתי הכנעה קודמת".

כמו כן, מדת העננה נרמזה דוקא בראש פרשת הקרבנות, לרמז כי העננה היא ראש לכל המדות הטובות, והמשפחת שבהן. וכן כתב רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן נג) "בכל המעלות זו היא המשפחת, העננה", וכן הרמב"ן באגרתו המפורסמת: "וכאשר תנצל מן הפעם תעלה על לבך מדת העננה, שהיא מדה טובה מכל המדות הטובות, שנאמר עקב עננה יראת ה'".

אולם יש להעיר שהרמב"ן ממשיך שם וכותב: "ובעבור עננה - תעלה על לבך מדת היראה" ולכאורה, צריכים דבריו הקדושים באור, הלא מקדם כתב כי עננה היא מדה טובה מכל המדות טובות שנאמר "עקב עננה יראת ה'", ומשמע שמדרגת העננה גבוהה ממדרגת יראת ה', ומי שיש לו עננה - כבר יש לו יראת ה', כי היא עקב עננה. וכן משמעות המדרש (שהש"ר פ"א): "אמר רב מתנא מה שעשת חכמה עטרה לראשה עשת עננה סנדל לעקבה, מה שעשת חכמה עטרה לראשה שנאמר (תהלים קיא) "ראשית חכמה יראת ה'", עשת עננה סנדל לעקבה שנאמר (משלי כב) "עקב עננה יראת ה'", ואיך כתב אחר כך שבעבור עננה תעלה על לבך מדת היראה.

הערה זו - מעיר הגאון רבי יעקב נימן בספר 'דרכי מוסר' (פרשת שלח), וכתב לישב בשם חכם אחד כי הרמב"ן יפרש אומרו (משלי כב, ה) "עקב עננה יראת ה'", שיראת ה' בא תבוא בסוף מדת העננה, ולא כפי שמשמע במדרש שיראת ה' היא עקבה של העננה. וכן מפרש במצודת דוד שם: "עקב - סוף העננה היא יראת ה', רצונו לומר העננה תסבב היראה, כי כשיכיר בשפלות עצמו

נגדיל רוממות המקום, ותבוא בלבבו יראת הרוממות, וימצא עשר וכבוד ותיים". וכן בספר ארחות צדיקים (שער העננה): "העננה היא סלם לעלות לדרכי הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים כה ט): "ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו", וממנו יגיע להשיג יראת השם, ברוך הוא, שנאמר (משלי כב ד): "עקב עננה יראת ה'".

אולם לכאורה, עדין קשה, כיון שאליבא דהרמב"ן יראת ה' מצויה במדרגה גבוהה יותר מעננה, מהו שאמר על העננה "שהיא מדה טובה מכל המדות הטובות", הלא ישנה יראת ה' שלאחריה? ונראה לומר, שיראת ה' אינה בבחינת 'מדה', אלא היא השגה הבאה אחר המדות, ואכן, עקר עבודת האדם נשלמת במדת העננה, ואין מדה למעלה הימנה כדברי הרמב"ן, ומכאן ואילך יגיע כבר להשגה של יראת ה', ונמצאו דברי הרמב"ן תואמים זה לזה..

מאמרי חז"ל במעלת העננה ובגנות הגאון
הגאון המפלא רבי חיים קניבסקי שליט"א בספרו 'ארחות ישר', מצטט ברב גאונותו וידענותו במכמני תורה - עשרות מאמרי חז"ל העוסקים במעלת העננה ובגנות הגאון.

מעלת מדת העננה

❖ "מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה" (אבות פ"ד)

❖ "זהירות מביאה לידי זריזות כו' ועננה גדולה מכלן" (ע"ז כ, ב)

❖ "אין לך מדה טובה בעולם כעננה" (אותיות דר"ע אות נ')

❖ "איזהו בן עולם הבא? ענותן ושפל ברוך, שייף עייל, שייף נפיק וגריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה". (סנהדרין יח, ב)

❖ "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו". (תענית ז, א)

❖ "אם נבלת בהתנשא ואם נמות יד לפה" (משלי ל, לב) - מי גרם לך להתנבל בדברי תורה? על שנשאפת בהן עצמך [=התגאית בהן] (ירושלמי יבמות פי"ב ה"ו)

❖ הגאונה משפחת לאדם תלמודו (תו"י יבמות ה, א)

❖ כל מי שיש בו גסות הרוח - תורתו משתפכת ממנו (ברייתא דמעשה תורה הובא בכלבו סי' קיח)

בגנות מדת הגאונה

❖ אדם, שיש בו גסות הרוח: לסוף נכשל באשת איש, וכאלו עובד עבודה זרה, וכאלו בא על העריות, וכאלו כפר בעקר, וכאלו בנה במה, וראוי לגדעו באשרה, ואין עפרו ננער, שאין קם לתחית המתים, ושכינה מיללת עליו, ולבסוף מתמעט, ואמר הקדוש ברוך הוא: 'אין אני והוא יכולין לדור כאחת', ואין תפלתו נשמעת. (ע"פ סוטה ה, א).

❖ "כל המתגאה - נכסיו יורדין לטמיון" (ספ"ה פ"ט, ב).

❖ "כל המתיהר נופל בגיהנם" (ע"ז יח, א).

❖ גסי הרוח, עליהן הכתוב אומר: 'הנה היום בא בער פתגור' וגו'" (דרב ארץ ובה פ"ב).

❖ "אפלו הוא כמשה רבנו וכאברהם אבינו, ויש בו גסות הרוח לא ינקה כו' ונקרא תועבה" (אותיות דר"ע).

❖ "אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח" (סנהדרין צח, א).

❖ "לעולם יהא אדם ענו בתורה ובמעשים טובים וביראת שמים עם אביו ואמו ועם רבו ואשתו ועם בניו ועם בני ביתו ושכניו

❖ "דרךן של תלמידי חכמים; ענו, שפל רוח, עלוב ואהוב לכל אדם, שפל לאנשי ביתו כו' (דרב ארץ ויטא)

❖ "אפלו את משלם בכל המדות - אם אין בך ענוה אתה חסר, דהכי אמרי בני אנשא: מה גברא רבא פלניא אלוילי גאנה (כלה רבתי פ"ג).

❖ "רוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו, רוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע" (אבות פ"ה מ"ט).

שכרה של מדת הענוה

❖ "מי שדעתו שפלה עליו, מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות שבעולם" (סוטה ה, ב)

❖ "כל המשפיל עצמו - הקדוש ברוך הוא מגביהו" (ערויבין יג, ב)

❖ "אין הקדוש ברוך הוא מוריש את העולם הבא אלא לענוים, ואין הקדוש ברוך הוא משרה את רוח הקדש אלא על הענוים" (משנת רבי אליעזר פ"י)

❖ "ומשה נגש אל הערפל", מי גרם לו? ענותנותו, שנאמר 'והאיש משה ענו מאד' מגיד הכתוב שכל מי שהוא ענו - סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ, וכל שהוא גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק את השכינה, וקרוי תועבה כמו עבודה זרה". (מכילתא יתרו פ"ט)

חשיבות הענוה לקניני תורה

❖ "התורה נקנית בענוה" (אבות פ"ו)

❖ "כל המתיהר - אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו" (פסחים סו, ב)

נחות מכל אדם מישראל, ממילא גם כאשר הטרידו אותו אדם - חש בפניו יראה ודרך ארץ, וענה בסבלנות לכל שאלותיו. נמצאה מדת הענוה - שרש ויסוד לסבלנותו של הלל.

"אם נבלת בהתנשא..."

מעשים נוספים פזורים בגמרא ובמדרשים, המלמדים אותנו כמה חשוב לקנות בנפשנו מדת הענוה, ובפרט בעלי תורה, ראוי להם לידע, שאין התורה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה, ומי שחס ושלום, דעתו רחבה - דברי תורה בדלים ממנו, ואינו זוכה לקצר הצלחה בעמלו.

ומספר בירושלמי (יבמות פ"ב ה"ו): בני סימוניא באו לפני רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, ופנו אליו בבקשה שייעמיד להם תלמיד חכם, למען יהיה להם לרב, ורשן ומורה הוראה, וימלא אחר כל צרכיהם הרוחניים. נענה רבי לבקשתם, ושלח להם את תלמידו המבוקר רבי לוי בר ססי, שיכהן כרב וכקצין בעירם.

בבוא רבי לוי לסימוניא, ערכו לו בני העיר קבלת פנים מפארת, והושיבוהו על בימה גדולה ומפארת. תוך כדי כך שאלו לפניו שאלה בהלכה: "הגדמת - כמה היא חולצת ליבם?" לא ידע רבי לוי להשיב להם, המשיכו ושאלו אותו: "יבמה, שרקקה דם ולא רק, מה דינה?" וגם את זאת לא ידע. אמרו ביניהם: "אולי אין חכם זה בעל הלכה, אלא בעל אגדה - נשאל לו בדברי אגדה: באו ושאלוהו: "נאמר בכתוב (דניאל י) "אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת", אם אמת - למה רשום? ואם רשום - למה אמת? (כלומר ש'אמת' משמע כתב מפרש ומוכן לכל, ואלו 'רשום' משמע - מרמז בסימנים) ושוב לא ידע להשיב.

שבו בני העיר לרבי, והתלוננו בפניו: "איזה רב שלחת לנו, וכי אדם כזה בקשנו?"

ועם קרובים ורחוקים, ואפלו עם גוי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ומתקבל על הבריות, וממלא את ימיו ושנותיו בשם טוב. פי בזמן שהאדם הוא ענו בתורה ובמעשים טובים, אז אשתו מתראת ממנו וכן בני ביתו ושכניו וקרוביו ואפלו הגוים מתיראין ממנו, שנאמר: 'וראו כל עמי הארץ פי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' (תנא דבי אליהו זוטא פט"ו).

"לעולם יהא אדם ענותן כהלל"

הורו לנו חז"ל הקדושים (שבת ל, ב): "תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענותן כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי". ובנוגע לענותנותו של הלל הזקן, מספר בגמרא: (שם) מעשה בשני בני אדם, שהתעברו זה עם זה, אמרו: 'כל מי שילך ויקניט את הלל - יטל ארבע מאות זוז'. אמר אחד מהם: 'אני אקניטנו'. אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף את ראשו. הלך ועבר על פתח ביתו, אמר: 'מי כאן הלל? מי כאן הלל?' נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: 'בני, מה אתה מבקש?' אמר לו: 'שאלה יש לי לשאל'. שאל אותו האיש שאלות שונות ומשונות, והלל ענה בסבלנות מפלאה על כל שאלה - אמר לו אותו האיש: 'אתה הוא הלל, שקורין אותך נשיא ישראל?' - אמר לו: 'הן'. - אמר לו: 'אם אתה הוא - לא ירבו כמותך בישראל, מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז'. - אמר לו הלל: 'הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז - והלל לא יקפיד'.

שואל הצדיק רבי יצחק מוורקא וצ"ל: לכאורה, אם נתבונן, אנו מוצאים במעשהו של הלל מדה של סבלנות, ולא מדת הענוה. ויותר ראוי היה לומר "לעולם יהא אדם סבלן כהלל". אלא הבאור, שעקר מעלת הענוה היא להרגיש, שכל מי שמדבר עמו - גדול ממנו במעלה, וכך הלל הזקן החשיב עצמו

אמר להם רבי: "חייכם, אדם גדול בתורה כמוני שלחתי לכם", שלח רבי וקרא לו. כשבא, הציע לפניו שאלות בני סימוניא, ולפליאתו, רבי לוי ענה מיד תשובה חדה וקולעת על כל שאלה. רקקה דם - מהו? אמר לו: "אם יש בדם צחצוחית (תערובת) של רק - פשר. הגדמת - במה היא חולצת?" אמר לו: "בשניה". המשיך ושאלו: "אם אמת - למה רשום? ואם רשום - למה אמת?" אמר לו: "עד שלא נחתם גזר דינו הוא בבחינת רשום, כי אפשר לבטל על ידי תפלה, משנחתם הגזר דין - אמת".

ענה פנה אליו רבי, ושאלו: "אם הכל ידעת, מדוע לא השבת תשובות אלו לבני סימוניא?" אמר לו רבי לוי: "בימה גדולה עשו לי, והושיבו אותי עליה, תוך כך זחה עלי דעתי ושכחתי". קרא עליו רבי את הכתוב (משלי ל, לב): "אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה" - מי גרם לך להתנבל בדברי תורה? על שנשאת בהן עצמך [=התנאית בהן].

ענות החותן וחתנו

צא וראה עד כמה התנהגו גדולי ישראל בעונה מפלגת וטבעית, והתרחקו הרחק כמטחוי קשת מנדנד של גאנה, חלילה. אף אנו קטני קטנים, ראוי שנאחז בשולי גלמתם, ונלמד ארחות ישר ממעשיהם. בהקשר לכך - ראוי לתשומת לב התפתחותם המאלפת של חותן וחתנו - הלא הם גדולי האמה, מאורות הגולה, הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל וחתנו הגאון רבי משה סופר ה'חתם סופר' זצ"ל:

לאחר פטירת אשתו הראשונה של הגאון רבי משה סופר זצ"ל בעל ה'חתם סופר', הציעו לו בזווגו השני להשתדף עם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל רבה של פוזנה, ולקחת את בתו לאשה. החליט רבי משה לפנות

בעצמו אל אבי המדברת, אל רבי עקיבא איגר, ולשאל את פיו על אודות בתו ועל מעשיה. רבי עקיבא בתשובתו הפליג בשבח בתו, שהיתה באמת אחת הצדקניות שבדורה, אולם את מכתבו סים בדברים אלו: "מוצא אני לחוכה להעיר את כבוד תורתו, כי אם אמנם, בתי מהללת בתור אשה יראת ה', כלה נאה וחסידה במעשיה, אבל הלא כבוד תורתו - בודאי חשקה נפשו הטהורה למלאות אחרי דברי חכמינו (פסחים מט, א) "לעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם". ולמדרגה זו של תלמיד חכם - אני בעונותי הרבים, עדין לא הגעתי..."

ועל זה באה תשובתו של רבי משה סופר, אל מי שהיה מיעד להיות חותנו: "דבריו בנוגע למעלת בתו וצדקתה נאמנים עלי כמאה עדים פשרים ונאמנים, ואם בתו היא בת תלמיד חכם - בזה אני לוקח את כל האחריות עלי ועל צוארי. ברם לפי נוקפי מצד אחר: לדידי ברור הדבר, כי כבוד תורתו רוצה לקיים מה שאמרו (פסחים שם) "לעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בתו לתלמיד חכם", ועל זה אני מצר ודואג, מספק ומפקפק..."

לבסוף, ידיד ה'חתם סופר' רבי דניאל פרוסטיץ' זצ"ל, הדגן של פרשבורג, סגר את השדוף בכי טוב, וכך נשאה בת תלמיד חכם לתלמיד חכם...

למוד גדול מהי עונה אמתית, הותר לנו רבנו החתם סופר זצ"ל בתשובותיו. במענה לדברי חכם צעיר אחד, המטיח בו דברים, וכביכול "מאשימו" שדבריו נכתבו בחפזה, מגיב זקן הדור ה'חתם סופר' ואומר (שו"ת חדשות יו"ד סי' לג):

"אמת מה שכתב מעלתו וכפל ושלש על פי בחפזי אני כותב, וכן הוא אז, וגם עתה, וכל פיוצא בזה, כי אין הדברים ספונים וחסובים בעיני לבלות זמני ולעין בהם כלל,

ב. עני השתלשלות ורקע לדברים בקבץ תורני 'האהל' ערלוי שנה כ"ה

אני זקנתי ושבתתי, ובעוונותי הרבים לא זכיתי למאור תורה, ואין לי פנאי לחבר חבורים ולא לגלות שגיאות אחרים, אף זה לי משנת תקמ"ו ואילך מלמד תינוקות אני עם בחורים, עד שיגיעו ויבינו שאין בי ממש, אז יבואו וישמשו אחרים תחתיהם. וזה חלקי אשר ישאר אחרי, ויתר הדברים אני עושה בנחיצה כהולך על גבי גחלים, ואגב שטפי רהוט לי גמרא לפעמים, והאמת אתו עמו בזה".

- מספר הרב שורין - "ראיתי אותו יושב ולומד ואינו שוכב במטה, נגשתי אליו ושאלתיו מדוע שנה מנהגו. ענה לי בפשטות: 'בנך הקטן בן השלש נגש אלי ובקש ממני שאתן לו לשכב במטה, ירדתי מן המטה והשכבתי אותו. בנך גרם לי שאלמד יותר תורה', ובחיוף על שפתיו הוסיף 'וגם ברוף יהיה'". נגשתי אל המטה ומצאתי את בני ישן שנה טובה ומתוקה...

האדמו"ר התחנן לחסידיו "התפללו שאחזר בתשובה..."

מספר על האדמו"ר רבי יחיאל דנציגר מאלקסנדר, שהגיע למדרגה גבוהה במדת הענוה, לא החשיב את עצמו אף לכלשהו, והיה משנן לעצמו ולאחרים שבאו להסתופף בצלו כי אינו ראוי לאצטלה ששמו על כתפיו.

הגאון - מקור לכל הספקות והבלבול

כשם שמשבחת מדת הענוה כפי רבותינו - כך מגנה מדת הפעס. כשם שהענוה היא הטובה שבמדות ומביאה ברכה והצלחה לאדם - כך בדיוק הפוכה הגאון, הרי היא אם כל חטאת, וכל הרעות נמשכות ממנה.

בשנה הראשונה להיותו אדמו"ר, בא בערב יום כפור בבקר השכם לבית המדרש, ואמר בקול חנוק מבכי: "אחי, אתם באים אלי במצוקת לבכם, אולם מצוקת לבי גדולה משלכם, כי אני צריך לשוב בתשובה. הייתי צריך ללכת לכל האכסניות שבציר, אשר בהן מתאכסנים החסידים שבאו אלי, ולבקש מהם שיתפללו עלי. ועתה כיון שכלם נמצאים כאן, הנני מבקש מכם שתתפללו עלי 'יחיאל בן מלכה' שאוכל לחזר בתשובה שלמה..." כל הקהל שמלא את בית הכנסת פרץ בבכי נרגש.

וכתב הרמב"ם (דעות ה, ב): "ויש דעות, שאסור לו לאדם לנהג בהן בבינוניות, אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גבה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם ענו בלבד אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבנו 'ענו מאד' ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צונו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו פפר בעקר שונאמר: 'ורם לבך ושכחת את ה' אלקיך', ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפלו מקצתה".

שמלותו של פוסק הדור

מספר רבי ישראל שורין על הנהגתו של פוסק הדור רבי משה פיינשטיין זצ"ל. פעם שהיה יחד עמו בכפר נפש בקיץ, כמובן, שרבי משה גם בימי הנפש לא אבד אפלו רגע אחד, והיה עסוק כל היום כלו בתורה, רק מנהגו היה בשעה שתים בצהריים להעמיד מטה מתקפלת, ולשכב כמו שלשת רבעי שעה, כדי לנוח מעמל למודו. "פעם אחת"

וכתב הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי 'הסטיפלער' וצ"ל בספרו חיי עולם (פרק כז): "והנה מבאר בספרים הקדושים שכל הספקות והבלבולים בעניני אמונה אינם נמצאים אלא בלב בעל גאון, כי כל המתגאה - אור השכינה מסתלק ממנו, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה ה, א) דאמר הקדוש ברוך הוא על המתגאה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם. ואמרו (שם ד, ב): כל אדם, שיש בו גסות הרוח - כאלו עובד עבודה זרה כו' וכאלו כפר בעקר.

כי באמת בעל גאונה - אין לו אמונה שלמה, אבל מי שזוכה לענוה אמתית, להרגיש ולחשב עצמו כדבר שאינו כלום - תכף ומיד מסתלקים ממנו כל הספקות, וכל ההרהורים והבלבולים בטלים ומבטלין, נעלמים ואינם.

לזאת העצה היעוצה לאותן שסובלים מבלבולי הספקות והרהורים, להניח מלהתעסק בעניני ספקותיהם, אלא להשתדל במדת הענוה, ללמד בספרים הקדושים המעוררים לענוה, ולציר לעצמו ככל האפשר בטויל חשיבותו ושלמותו ולהתנהג במדת הענוים, כמבאר בספרי יראים, ועל הכל להתפלל להשם יתברך באמת על זה, וככל שיתקרב יותר למדת הענוה ככה יתבטלו ממנו הבלבולים והספקות המטרידות אותו, והוא בדוק ומנוסה.

והוסיף על כך בנו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א (ארחות ישר ערך ענוה): "ובאמת כל המריבות בבתיים, וחסר שלום-בית המצוי מאד בזמנינו - רבן ככלן באין על ידי גאונה. ואם כל אחד היה מתזיק בענוה, ולא היה אכפת לו על כבודו ועל גאנותו, היו רב המחלוקות מסתדרים בשלום, דוק ותשבת, שהענוה אמתית היא רפואה בדוקה ואמתית לרב הבעיות שיש בזמנינו".

"לא ימצאו בי לא צדיק ולא גאון..."

הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל - לא בלבד שהיה נאה דורש, אלא היה גם נאה מקים, ואחז במדת הענוה באפן מפליא.

ידיד קרוב למרן הסטיפלער, היה הגאון המפלא רבי חיים קניבסקי זצ"ל גאב"ד אנטוורפן. רבי חיים רצה מאד שהסטיפלער יבקר בקהלה היהודית באנטוורפן, למען יטעמו בני קהלתו מדמות הודו, ויגנו מזיו תורתו וצדקותו, על כן שלח לו מכתב הזמנה, שבו הוא מפרט כמה שמחה ותועלת רוחנית ימצאו בני קהלתו באם יגיע הגאון מבני ברק לבקור באנטוורפן.

על כך, עונה לו מרן הסטיפלער במכתב תשובה. מכתב מבהיל ממש בתוכנו, ואין צריך להוסיף פרושים עליו, כי הדברים הקדושים מדברים בעד עצמם:

"אשיחה מעט בדבר מה שכתב פאר מעלתו שליט"א, שביאתי לק"ק אנטוורפן יהיה לתועלת גדולה וכו', והרי זה פעל מנת ללמד תורה וכו' ואכתב לכבוד פאר מעלתו קצת מהצרות, שבעוונותינו הרבים יש לי מעת שנתפרסם לרבים עלי שאני גאון וצדיק.

אמת כי בהספרים שזפני ה' יתברך לחבר, נמצאים, תודה לה' יתברך, הרבה דברים חשובים, אבל כל זה בא אחרי יגיעה עצומה שאין לתאר, ואחרי שעברתי על הענינים במתינות רבה כמה פעמים בלא גבול. אבל המשכל הראשון שלי הוא בעוונותינו הרבים כהה מאד, שאינו מוגיע אפילו למעלת תלמיד חכם רגיל, ותפיסתי כבדה הרבה, זה האמת לאמתו בלא הגזמה כלל. גם הזכרון חלש, וביותר לעת זקנה נחלש, עד אשר דברים פשוטים וידועים לכל תלמיד חכם -

ג. לפי זה, יש מקום לתת הסבר לכל מהלך הענינים שבספר 'איוב', אשר לאחר שאיוב מטיח טענות קשות בשאלת 'צדיק ורע לו, רשע וטוב לו', עונה לו הקדוש ברוך הוא מן הסערה (איוב לח, ג ואילך) "אזר נא כגבר חלציר ואשאך והודיעני: איפה היית ארץ הגד אם ידעת בינה: מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה קו: על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה: ברו יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים", וכו' לארץ כל הפרק - אין הקדוש ברוך הוא עונה תשובה ישירה לשאלתו של איוב (על פי הפשט), אלא מוכיח לו כמה קטן הוא לעמת תבונתו וחקמתו של הבורא ברוך הוא. ולפי האמור לעיל, יש לומר שבקש הבורא להחזיר באיוב מדה גדושה של הענוה ותחושת שפלות - וממילא יתבטלו כל ספקותיו וטענותיו, ודוק.

ד. לשון הגאון רבי נתן אינפלד שליט"א (שיחות חיים עמוד קטו). מכתב זה היה מצוי אצלו, והוא נהג טובת עין ופרסמו ברבים.

אני בעניי מסתבך בזה. אינני מגזים רק כותב דברים כהויתן.

והנה - באים אצלי הרבה פעמים מפלגי תורה לשוחח בדברי תורה עם "גאון", וידוע לי בברור שיוצאים מאכזבים מאד, מכיון שלא ראו אצלי שום עדיפות מתלמיד חכם פשוט. וכל שכן אם מתחילים לדבר עמי בעניי הלכה למעשה, אשר בעוונותי הרבים איני מוצא בהם ידי ורגלי, והבא לראות בי "גאון" - מוצא אותי כעם הארץ ממש בעניי הלכה.

גם הבאים ורוצים לראות בי "צדיק" יוצאים על פי רב מאכזבים מאד, מכיון שמכירים שבאמת אני איש פשוט, מתפלל באדם פשוט, ומתנהג באדם פשוט. גם ההתמדה בלמוד, בעוונותינו הרבים, נחלש הרבה לעת זקנה, וגם מקדם לכן לא היתה במלואה, שעקר הלמוד היה אצלי בזמן שאין אנשים וכו'.

והנה - מפל זה יש לי צער וכאב עצום. ולא על כבודי אני כואב, שבאמת תודה לה' יתברך, לא אכפת לי כל כך תאות הכבוד, רק כי זהו חלול ה', חלילה, כי האנשים אומרים בלבם: 'אם זהו "הגדול המפרסם" - מה עם שאר התלמידי חכמים?' ומחשבות כאלו הוא, חס ושלום, קלקול לכל היראת שמים ה' ירחם, ואין בכחי להאריך כאן בזה.

והנה ברור אצלי שאם אבוא לאנטורפן, ירוצו המונים לראות את "המפרסם" וכו' ויצאו מאכזבים, כי לא ימצאו בי לא צדיק, ולא גאון...".

גאון... בלהסתיר את מעלתו

מספר הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל על מרן הסטיפלער זיע"א: בשנים האחרונות, בשעור השנתי שלו בט"ו בחשוון, יום היארצייט של החזון איש זיע"א בהיכל כולל 'חזון איש' בזכרון מאיר, אלפים גדשו את האולם, והיה מעמד נאדר בקדש.

והנה, בערב אחרי השעור, בקרתי אצלו בביתו, ואמר לי רבי יעקב ישראל: "מפני שהשעור הוא פעם אחת בשנה, לכן באים הרבה אנשים, אם הייתי אומר שעור פעם בשבוע - מסתמא לא היה אפלו מגזין אחד להגיד אחר כך קדיש דרבנן...".

בפורים בשנים האחרונות, היה בא במשך היום המון עם רב לביתו, מפל החוגים והעדויות והחסידיות, עם ילדיהם הקטנים, וכלם צפו לברכתו. אמר רבי יעקב ישראל על זה: "בפורים אין לומדים ב'חדרים', הילדים הקטנים מסתוככים בבית ומפריעים לאמהות להכין סעודת פורים ומשלות מנות, ולכן כפי הנראה, החליטו הנשים לשלח את כל הילדים עם אבותיהם לזקן אחד - שמפאת חלשתו מוצאים אותו תמיד בביתו, שישתוככו שמה כמה שעות כדי להקל עליהן את עבודות היום...".

עוד הוא מספר: רבי יעקב ישראל היה ממש גאון אדיר בענה, והיה משתדל להסתיר את ידיעותיו ומדרגותיו.

פעם נכנסתי אליו ושאלתי אותו שאלה חמורה מאד בענין סבוף שב'ורה דעה'. רבי יעקב ישראל קרא היטב את השאלה, חייך ואמר: "מנין אוכל לומר לכם את הדין הזה, ואני - אין לי ידיעות ב'שלחן ערוך'... כשהיה נוגע לי הלכה למעשה - הייתי לומד הרבה בספר 'חכמת אדם', וכידוע, בראש כל כלל ב'חכמת אדם', הוא מציין לסימן ב'ורה דעה', שהוא המקור לכלל זה, ולפי הציון הייתי מציין לפעמים ב'ורה דעה'. ואם כן, איך אוכל לפסק לכם את הדין באם למדתי באפן שטחי שכזה?...".

ואחרי ההקדמה הזו התחיל הרב בענות קדשו לדבר בענין השאלה, לא כמורה וכפוסק, אלא כמשוחח וכמדבר בלמוד, בנושא ונותן עם חברותא, ובדבוריו אלו הסביר לי היטב את כל הענין החמור ששאלתי עליו, לכל

יסודותיו וכלליו ופרטיו, כאלו למד ענין זה היום, בכזו בהירות וידיעה מקיפה, לא כמי שלמד בספרי הקצורים...

ואחרי כל הנ"ל, אמר לי הרב: "ועכשיו אמר לכם מה שאמר החזון איש בזה בעל פה, ולא נדפס בספר", והסביר את דברי החזון איש בטוב טעם ודעת. וכך נמצא שמה שחשב השואל - למעוט ידיעותיו האפסיות - לאסור גמור, נתברר עתה באור יקר שהיה התר גמור.

אין ברכתי אלא 'ברכת הדיוט'

רבי יעקב ישראל זצ"ל, לא הסכים בשום אופן שינצח איזה רשם כל שהוא, כאלו יש בכחו לברך או להתפלל מפאת צדקות או חסידות וכיוצא בזה, והיה מדבר נגד זה בכל לשון אפשרית. ואם, חלילה, הזכר ענין של 'רוח הקדש' - היה רותח ממש, לכל היותר היה מסכים ש"יכול להיות פאן ענין של 'ברכת הדיוט', שעל זה אמרו רבותינו שלא תהא קלה בעיניך, אבל לא יותר מזה.

מספר הגאון הרב משה מרדכי זצ"ל: הגנה יום אחד, אמר לי רבנו הסטיפלער זכר צדיק וקדוש לברכה: "אולי תוכלו לומר לי מה פשעי ומה חטאתי, שבאים אלי כל היום וכך הלילה לבקש ברכות?...". ואמרתי לו: "אולי מפני שאמרו חכמינו ז"ל (ב"ב קטז, א): 'דרש רבי פנחס בר חמא - כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים'... והשיב רבנו זצוק"ל בתסכול: "אבל מי אומר שזהו ה'חכם'?... נכון שחכמינו אומרים שילך אצל 'חכם', אבל מי פסק להם שזהו ה'חכם'...?"

והוסיף הרב בנעימות מתיקות לשונו: "הנה אספר לכם ספור על זה: כשהייתי בחור בבניאליסטוק, הסתובב משגע אחד בעיר, שקראו לו מיכאל, ומה היה שגעונו? נטרפה

דעתו עליו והחליט שהוא מיכאל המלאך... והיו ילדי העיר השוכבים מתגרים בו, ואומרים לו: "אתה סתם מיכאל, לא מיכאל המלאך..."

והיה הוא מוציא את ספר התנ"ך, ומראה להם בספר דניאל כל מה שכתוב על מיכאל המלאך, ואומר להם: "הנה רואים אתם כתוב כאן מפרש, שאני מיכאל המלאך". והיו הילדים משיבים לו: "אמנם, פאן כתוב שיש מיכאל המלאך, אבל מנין שאתה הוא מיכאל זה? אתה מיכאל סתם, והמלאך מיכאל זה מישהו אחר"... והיה מיכאל המשגע מתרחח וצועק עליהם: "אפיקורסים, כופרים בתורה שבכתב! כופרים בפסוקים מפרשים!" אולם כלם היו מחזיקים ומפטירים לעמתו: "אתה לא מיכאל המלאך, אתה מיכאל משגע העיר, שרק מיחס אליו את הפסוקים המדברים במיכאל המלאך..."

והוא הדין - המשיך רבנו זכר צדיק וקדוש לברכה, בנוגע למאמר חכמינו ז"ל שהבאתם: "ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים", אמת שיש לילך לחכם, אבל הלא זהו שגעון לומר שאני החכם עליו מתכוננת הגמרא...

ענק הדור שמבקש מחילה

ממשיך הגרמ"מ ומספר: ביום ט"ו בתמוז תשל"א מלאו לבני נ"י שלש שנים, הלכתי עם הבן אל בית רבנו זכר צדיק וקדוש לברכה וזוג מספרים בנדי, ובקשתי מרבנו לעשות לו את התחלת גזיזת השערות. רבנו חיך ואמר: "כשהיו באים אל הרב מבריסק בירושלים בבקשה כזו, היה אומר שאיננו ספר...". הבנתי שרבנו מסרב לבקשה הזו, ואמרתי: "אין הפונה לגזיזת כל הראש כמו ספר, אלא מספיק גזיזה אחת בלבד, אפלו של כמה שערות". וראיתי שגם לזה אין רבנו מרצה, ומכל מקום נטל את המספרים מידי ועשה גזיזה אחת כמי שאינו יכול לסרב לגמרי לבקשת זולתו, ואחר כך ברח בלבביות רבה.

וְכַתֵּב הָרֵב חֵיד"א (דְּבַשׁ לְפִי אוֹת ע') בְּשֵׁם סֵפֶר 'אֶרֶץ הַחַיִּים' (תְּהִלִּים קטו), שְׁעַל יְדֵי הָעֲנָוָה - נִמְחָלִים לְאָדָם כָּל עֲוֹנוֹתָיו, וּמִתְבַּטְּלוֹת כָּל הַגְּזֵרוֹת מְעֻלָּיו וּמַעַל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וּבְזֶה הוּא מְבַאֵר לְשׁוֹן הַפְּסוּק בְּתִהְיֶה לִים (קטו, ו-ח): "דִּלְתִּי" - אִם אֲנֵהִיג עֲצָמִי כְּדָל וְאֲתַפֵּס בְּמִדַּת הָעֲנָוָה, "וְלִי יְהוֹשִׁיעַ" - אֲזַכֶּה לִישׁוּעָה, וּבְכֹה יוֹשִׁיעֵנִי? "שׁוֹבֵי נַפְשֵׁי לְמִנוּחֵיכִי" - זֶה מִחִילַת עֲוֹנוֹת הַמְּשִׁיבָה אֶת הַנֶּפֶשׁ לְמִנוּחָתָהּ, "כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשֵׁי מַמּוֹת" - זֶה גְּזֵרַת מִיתָה, "אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה" - זֶה מִיתַת הַבְּנִים, "אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי" - זֶה גְּזֵרַת גְּלוּת. וְכָל הַגְּזֵרוֹת הַקְּשׁוֹת הֵלְלוּ - רְאוּיֹת לְהִתְבַּטֵּל בְּעִבּוֹר מִדַּת הָעֲנָוָה.

עוֹד מְבַאֵר שֶׁשֶׁהַמְּחִזֵּיק בְּמִדַּת הָעֲנָוָה - הָרֵי הוּא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב כָּל הַקְּרִבּוֹת בְּלֵם, שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים נא, יט): "זָבַחִי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה". וְנַעֲשֶׂה צְנוּר לְשִׁפְעַת הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל בְּעוֹלָם. הַשְּׂכִינָה שְׂרוּיָה עָלָיו, וְכֵלֶם יְרֵאִים מִפְּנֵיו, כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר (דְּבָרִים כח, י) "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִפְּנֵיךָ", גַּם תִּפְלְתוּ לֹא נִמְאָסְתָּ, וְזוֹכָה לְגַן עֵדֶן - וְסִימְנֶךָ "עֲנָו" בְּגִימְטְרִיא בְּעֵדֶן.

מִדַּת הָעֲנָוָה - נִצְרָכֶת בְּיוֹתֵר לְקַנְיֵן הַתּוֹרָה כְּאִמּוֹר, מִדַּת הָעֲנָוָה - הִיא הַבְּסִיס וְהַשְּׂרֵשׁ שֶׁל קַנְיֵן הַתּוֹרָה. וְכַתֵּב רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים זצ"ל שֶׁ'חֻקְמָה' אוֹתִיּוֹת 'כַּח' - מָה, הוּאִיל וְכָל כַּח הַחֻקְמָה נוֹבֵעַ מִבְּחִינַת 'מָה', שֶׁהִיא בְּחִינַת הָעֲנָוָה. הַלּוֹמֵד מִתּוֹךְ גְּאֻנָּה - אֵין הַתּוֹרָה מִדְּבַקַת אוֹתוֹ בְּבוֹרָאוֹ, וְהָרֵי תוֹרָתוֹ נוֹתֵרַת מִן הַשְּׂפָה וְלַחוּץ. רַק הַלּוֹמֵד מִתּוֹךְ עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת, וְכוֹנֵן בְּאֵמַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרָאוֹ וְלֹא לְהִתְגַּדֵּל, חַס וְשָׁלוֹם, זוֹכָה לַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה, וּמְבִיאָה אוֹתוֹ תּוֹרָתוֹ לִיַּדֵּי שְׁלָמוֹת וְדִבְקוֹת בְּבוֹרָא בְּרוּךְ הוּא.

וְאִמְרוּ בְּגִמְטְרָא (תְּמִיד לב, ב): "תִּנָּא רַבֵּי חֵיָא: כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִילָה - שְׂכִינָה כְּנִגְדּוֹ, שְׁנֵאָמַר 'קוֹמֵי רַנִּי בְּלִילָה לְרֵאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת'", וְצָרִיךְ בְּאוֹר מָה מַעֲלִיּוֹתָא יֵשׁ בְּלִמוּד בְּלִילָה?

לְאַחַר חֲמִשָּׁה יָמִים הִלְכְּתִי לְרַבֵּנוּ לְקַבֵּל בְּרַכַּת מִזֵּל טוֹב עַל הַלְּדַת בְּנֵי, וְלִפְנֵי שְׂקֻמָּתִי לְלַכֵּת, אָמַר אֵלַי בְּזֶה הַלְּשׁוֹן: "הִנֵּה זֶה כְּמָה יָמִים שְׂאִין לִי מִנוּחָה וּמְרַגּוּעַ, הֵייתֶם כָּאֵן לִפְנֵי כְּמָה יָמִים וּבִקְשָׁתֶם שְׂאֵגְזוּ אֶת שְׁעָרוֹתַי שֶׁל הַבַּיִת, לְמָה הֵייתִי צָרִיךְ לְסָרֵב לָכֶם? אִם מְבַקְשִׁים בְּקִשָּׁה שְׂאֵפְשֶׁר לְמַלֵּא - לְמָה לְסָרֵב? וּמָה הֵייתִי צָרִיךְ לְסַפֵּר לָכֶם סִפּוֹר מִהָרֵב מְבָרִיֶּסְק? מָה זֶה נוֹגַע אֵלַי? אִם בִּקְשָׁתֶם - הֵייתִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת... אֵין זֹאת אֶלָּא מִדּוֹת רְעוּת... וְאֵנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם מִחִילָה, שְׂתֵאמְרוּ בְּפִה מְלֵא שְׂאֵתֶם מוֹחֲלִים לִי...".

הַמְּחִזֵּיק בְּמִדַּת הָעֲנָוָה - זוֹכֵה לְדְבָרִים הָרַבִּה אֵין זֶה קָל לְהַשִּׁיג אֶת מִדַּת הָעֲנָוָה, וְיֵשׁ לְהַשְׂקִיעַ רַבּוֹת כְּדֵי לְקַנּוֹתָהּ, וְאֵף לְהִתְפַּלֵּל עַל כָּף מַעֲמֵק הַלֵּב, בְּפָרֵט לְכוֹן בְּבִקְשָׁה הַנְּאֻמָּרַת בְּסוֹף תְּפִלַּת הָעֲמִידָה "וּנְפִשִׁי כְּעַפְרָה לְכָל תִּהְיֶה", שֶׁהִיא בְּקִשָּׁה מִיַּחַדַּת עַל קַנְיֵן מִדַּת הָעֲנָוָה.

וְכוֹתֵב ה'סְטִיפְלֶעֶר' בְּסִפּוּר 'חֵי עוֹלָם': "וְאוֹלָם מִדַּת הָעֲנָוָה הִיא מְדֻרְגָה גְּדוֹלָה מְאֹד, אֲשֶׁר מְרַב הַקְּשִׁי בְּהַשְׁגָּתָה - חֻשְׁבָּה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר אַחַר הַחֲסִידוּת. כִּי הַגְּאֻנָּה הִיא מִדָּה טְבָעִית בְּלִי שׁוֹם טַעַם, וְלִכֵּן אֵי אֶפְשֶׁר לְבַטְּלָהּ עַל יְדֵי טַעֲנוֹת שְׂכָלִיוֹת, וְהִיא מְצוּיָה בְּקִטְנִים וּבְגִסֵּי הַשְּׂכָל כְּמוֹ בְּגִדּוֹלֵי הַפְּשָׁרוֹן, וְלִפְעָמִים בְּאֵלוֹ עוֹד יוֹתֵר מִבְּאֵלוֹ".

אֲמֵנִם, 'לְפּוֹם צַעֲרָא - אֲגָרָא', וּמִי שֶׁמְנַהִיג עֲצָמוֹ בְּמִדַּת הָעֲנָוָה - שְׂכָרוֹ רַב, הֵן בְּגִשְׂמִיּוֹת וְהֵן בְּרוּחָנִיּוֹת, וְכִבְּרָ אָמַר הַחֶכֶם מִכָּל אָדָם בְּסִפּוּר מִשְׁלֵי (כב, ד) "עַקֵּב עֲנָוָה יִרְאֵת ה' עֲשֶׂר וְכִבוֹד וְחַיִּים". וּפְרַשׁ רַבֵּנוּ יוֹנָה: "יֵשׁ מַעְלָה גְּדוֹלָה מִן הָעֲשֶׂר, הַגְּבוּרָה וְהַחֻקְמָה הַנּוֹצְפִרִים לְמַעְלָה, וְהִיא הָעֲנָוָה, כִּי עַקֵּב עֲנָוָה יִרְאֵת ה', שֶׁהִיא מַעְלָה עֲלִיוֹנָה, וְגַם יִזְכֶּה בָּהּ הָאָדָם לְהַצְלַחַת עֲנִיָּן הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן עֲשֶׂר וְכִבוֹד וְחַיִּים".

כְּאֲשֶׁר אָפְרַשׁ, כִּף [תְּהִיָּה] הַזְכִּירָה בִּיצִיאַת
מִצְרַיִם בְּמִנּוּתָנוּ הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְהַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
וְהַשְּׁלִישִׁי לְגַאֲלָתָנוּ.”

וְכַתּוּב רַבְּנוּ הַחֵתֶם סוּפֵר (תּוֹרַת מֹשֶׁה ח"ב י"ח
א), כִּי ב' מַעֲלוֹת יִחְדָּה תּוֹרָה לְחֹדֶשׁ נִיסָן:
א. רֵאשׁ חֲדָשִׁים, ב. רֵאשׁוֹן לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה.
רֵאשׁ חֲדָשִׁים - כִּי הוּא חָשׁוּב, וְכָל הָעוֹלָם
לֹא נִבְרָא אֶלָּא בְּשִׁבְלֵי חֹדֶשׁ זֶה, שִׁיצִיאַת
מִצְרַיִם הִיא הַתְּחִלָּה לְמַתַּן תּוֹרָה, וְבוֹ נִצְטוּוּ
עַל הַקְּרִבַת קֶרֶן פֶּסַח, לְכֵן הַחֹדֶשׁ הוּא רֵאשׁ.
וּמִלְבַּד זֶה הוּא רֵאשׁוֹן לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה מִצֵּד
מִסְפַּר הַיָּרְחִים, נִמְצָא הוּא רֵאשׁ וְרֵאשׁוֹן.

וְכִבֵּר הִבְאֵנוּ בְּסִפְרָנוּ 'שִׁיחֻת חֲזוּק' (שְׁמוֹת
עֲמוּד שֶׁסו-שֶׁעָה) מִקְּדֻשַׁת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, שְׁעַל פִּי
הַמּוֹבָא בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, כָּל יוֹם מִיָּמֵי
הַחֹדֶשׁ, שָׁנָה בְּמַעֲלָתוֹ וְקִדְשָׁתוֹ לְרֵאשׁ חֹדֶשׁ,
וְסִמּוֹ לְזֶה אוֹמְרוּ 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם - רֵאשׁ
חֲדָשִׁים', דִּהְיֵנוּ שְׁכָל יוֹם מִיָּמֹת הַחֹדֶשׁ אֶפְשָׁר
לְהַשִּׁיג בּוֹ קְדֻשָּׁה וְשִׁפְעַת רוּחַנִי מִמֶּשׁ כִּי־רֵאשׁ
חֹדֶשׁ.

עוֹד רָמְזוּ הַצְּדִיקִים זִי"ע מִמַּעֲלַת הַחֹדֶשׁ
בְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה (רֵאשׁ הַשָּׁנָה פ"א מ"א): "בְּאֶחָד
בְּנִיסָן - רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלְרִגְלִים" -
'מַלְכִים' - הֵינּוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים, וְכִמוּ
שְׁאֲמָרוּ (שֶׁבַת סו, א): 'כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מַלְכִים
הֵם', וּבְשִׁבְלֵם הוּא אִזּוֹ רֵאשׁ הַשָּׁנָה - לְהַתְּחִיל
בְּהַתְּחִדְשׁוֹת נִפְלְאָה עֲנִין קְבֵלַת מַלְכוּת שְׁמַיִם.
וְלְרִגְלִים - שְׁעַתָּה אֶפְשָׁר לְתַקֵּן אֶת כָּל
הַהֲרִגְלִים הֵלָא טוֹבִים וְלְהַשְׁתַּנּוֹת לְטוֹבָה
לְגַמְרֵי, עֵינֵי שָׁם.

וּכְיוּצָר לְפָרֶשֶׁת הַחֹדֶשׁ, מֵתֵאָר חֹדֶשׁ נִיסָן:
"הַחֹדֶשׁ, אֲשֶׁר בּוֹ יְשׁוּעוֹת מִקִּיפּוֹת", וְשִׁמְעָתִי
בְּאוֹר מְתוּק לְזֶה מִפִּי הָאֲדָמוּר רַבִּי דּוֹד
אֲבוּחֲצִירָא שְׁלִיט"א מִנְהַרְיָה, שֶׁהַחֲדָשִׁים
ה'מִקִּיפִים' אֶת חֹדֶשׁ נִיסָן הֵם חֹדֶשׁ אֲדָר וְחֹדֶשׁ
אֲוֵר. וְדוּעַ שְׁאֲדָר רֵאשִׁי תְּבוּת: "אֲנִי ד'
רַפְּאֵל", וְאֲוֵר - גַּם הוּא רֵאשִׁי תְּבוּת "אֲנִי
י"י רַפְּאֵל". וְהִנֵּה יֵרַח נִיסָן עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא

"אֲנִי הו"י רַפְּאֵל" בְּמִדְיָק, חֲשַׁבְנָא דְדִין
כְּחֲשַׁבְנָא דְדִין. וְזֶהוּ שְׁרָמְזוּ הַפִּיט: "אֲשֶׁר בּוֹ"
- בְּתוֹךְ הַחֹדֶשׁ עֲצָמוּ, כְּלוּלִים ה'יְשׁוּעוֹת
מִקִּיפּוֹת, דִּהְיֵנוּ עֲנִין הַרְפוּאָה הַרְמוּזוּ וּמְקִיף
אֶת שְׁנֵי עֲבָרֵי הַחֹדֶשׁ.

בְּזִמְן קְרִיאַת פְּרֻשַׁת ה'חֹדֶשׁ', מֵתְעוֹרְרַת
הָאָרֶץ שֶׁל הַתְּחִדְשׁוֹת רוּחַנִית, הָאָרֶץ שֶׁל
'וְיִדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְכַבֵּד כִּי ה' הוּא
הָאֱלֹקִים', פְּתִיחַת הָאֲזִנִּים וְעַמֵּם הַלֵּב לְקַלֵּט
זִיו הַקְּדוּשָׁה. וְאֲכֵן אֵיחָד בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים,
שְׁאֲרַבַּע פְּרֻשִׁיּוֹת הַנִּקְרָאוֹת קֶדֶם הַפֶּסַח הֵן
כְּנֻגָּה אַרְבַּע פְּרֻשִׁיּוֹת שֶׁל הַתְּפִלִּין; "קְדֻשׁ לִי",
"וְהָיָה כִּי יִבְיָאֵךְ", "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שְׁמַע".
נִמְצָא פְּרֻשַׁת הַחֹדֶשׁ שֶׁהִיא בְּאֶחָדָנָה, עוֹמְדַת
כְּנֻגָּה פְּרֻשַׁת 'וְהָיָה אִם שְׁמַע תִּשְׁמָעוּ', הוּאִיל
וְכֵאמֹר, קְרִיאַתָּהּ מְסַגְּלַת לְשִׁמְיַעַת הָאֲזִנִּים
וּפְתִיחַת הַלְּבָבוֹת. וּמֵאֵיךְ - כְּאֲשֶׁר רַבִּי אֶלְעָזָר
בֶּן עֲרִיף עָקַר לְדִיּוּמְסִית (שֶׁבַת קְמוּ, ב) וְנִסְתַּם
לְבוֹ וְנִצְקַר תְּלַמּוּדוֹ, הִיָּתָה טְעוּתוֹ דְּוָקָא בְּפִסּוּק
זֶה, בְּמִקּוּם 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' קָרָא וְאָמַר:
'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' - חֲסָרוֹן וּפְגָם בְּשִׁמְיַעַת
הַלֵּב.

עוֹד מְעוֹרְרִים אוֹתָנוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם
לְבָרְכָה, לְהַתְּחִיזֵק בְּיָמֵים אֵלּוּ בְּאֶמּוּנַת
הַהֲשִׁיגָה, שֶׁהֵלָא ה'חֹדֶשׁ' - לְשׁוֹן חֲדוּשׁ,
לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא בְּרָא הַבּוֹרָא יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ אֶת
הָעוֹלָם וְעֲזָבוּ לְנַפְשׁוֹ הַלְּבָב וְסוּעַר תַּחַת
מִקְרֵי הַזְּמַן, אֶלָּא מְחֻדָּשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם
תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית - הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מִצּוּי וּמִשְׁגִּיחַ, וּמְחֻדָּשׁ בְּכָל רִגְעַת אֶת הַבְּרִיאָה
יֵשׁ מֵאֵין מִמֶּשׁ.

עוֹד רוּמְזוּ עֲנִין לָכֶם - שִׁישׁ לוֹ לְאָדָם
לְקִדְשׁ עֲצָמוֹ אֶף בְּדִבְרֵי הַרְשׁוּת, וְלִכְוֹן כָּל
מַעֲשָׂיו - אֶפְלוֹ אֵלּוּ הַחֲמִרִים - לְשֵׁם יְחוּד
קְדֻשָּׁה בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינֻתָּהּ. וְעַל יְדֵי זֶה
תְּהִיבָה מֵלַת "לָכֶם" לְ"מִלָּה", כָּל דִּבְרֵי הַרְשׁוּת
יְהִיוּ מִקְּדָשִׁים לְשֵׁם מַלְכוּת שֶׁל עוֹלָם, כְּאֲמָרוֹ
(תְּהִלִּים מֵה, ב): "אֲמַר אֲנִי מַעֲשֵׂי לְמִלָּה".

ברכת האילנות - כח של התחדשות רוחנית

ההלכה הראשונה של חדש ניסן, היא 'ברכת האילנות', ואמרו בגמרא (ר"ה יא, א): "האי מאן דנפק ביומי ניסן וחיזי אילני דמלכלבי, אומר: ברוך שלא חסר מעולמו כלום, וכרא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם".

ואף שברכה זו - בעקרה היא ברכת שבח על יפי האילנות המלכלבים בחדש האביב, עלינו ללמד ממנה מוסר ודרכי עבודה, שעל כל יהודי להיות במצב של לבלוב ופריחה בעבודת ה', לא לשקע בעיפות וב'מצות אנשים מלמדה'. ומפרסם בשם "אור שבעת הימים" ה'בעל שם טוב' לבאר אמרו (תהלים עא, ט) 'אל תשליכני לעת זקנה', דהינו שאיני רוצה להיות משלף למצב רוחני של 'עת זקנה' ורפיון, אלא אדרבה, רצוני שיתקיים בי (שם קג, ה) תתחדש פנשר נעורכי, אהיה מתערה כאזרח רענן, כל כלי חיות ולהט להתקדם ולהגשים יעודי בעולם.

וזו משמעות נסח הברכה "וכרא בו בריות טובות ואילנות טובות", כי התבוננות בלח ההתחדשות של האילנות הטובות, גורמת לנו להתהפך ל'בריות טובות' העושות רצון קונם בשמחה ובחשק.

ונסיים ברעיון נפלא (מוכא בקבץ 'עומקא דפרשה'), הטומן בחבו ממד חדש של עמק, בלשון ברכת האילנות 'שלא חסר בעולמו דבר'. מה ראוי לנו ללמד מעבודה זו? עוד יש להתבונן, שהנה אם נשים לב, 'ברכת האילנות' נאמרת בסמיכות לקריאת פרחיות קרבנות הנשיאים, וצריך להבין את הקשר בין שתיהן.

ויבאר בהקדמת דברי תנא דבי אליהו (פכ"ח): "בני אהובי, כלום חסרתי דבר שאבקש מכם, ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו

אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה, ותהיו יראים זה מזה". ובארו בדרך משל, לאדם שזכהו הבורא בכנים כשרוניים, אולם אלו הבנים היו כל הזמן צרים זה לזה, ומסכסכים זה עם זה. שמחתו של אותו אדם בכניו הכשרוניים, הלא מהולה בעצב ובעגמת נפש על מריבותיהם התמידיות. כך אומר הקדוש ברוך הוא לישראל: לא חסרתי מכם כלום, כל רצוני ומגמתי - שיהיה טוב ונעים לכם כל הימים, שהלא דרך הטוב להיטיב, אולם צר לי, כביכול, לראות שאין אתם שמחים ונהנים באותה טובה, אלא רק מהלכים ממרמרים האחד על השני, ועסוקים כל היום במצה ובמריבה.

והנה בפרשת קרבנות הנשיאים - אנו למדים לעמק את משמעות הצווי 'שתהיו מכבדים זה את זה', שהלא איתא (ח"ח על התורה פ' 'נשא' משם מדרש) שנתנאל בן צוער יעץ לנשיאים להביא פלם נדבתם בשוה, ושלא יעדרף אחד על חברו, כדי שלא תפל קנאה בין איש לרעהו על ידי שאחד יגדיל קרבנו יותר מחברו, כמו שמצינו אצל קין והבל. והיתה לו להקדוש ברוך הוא נחת רוח מזה, עד שאמר להם: "אתם עשיתם באפן כזה כדי שתהיו פלכם אהובים זה לזה, ולא תפל קנאה ושאנה ביניכם - קחו אותי גם כן ביניכם".

וממילא, סמוך לקריאת פרכת הנשיאים, ממנה למדים אנו רצון הבורא שתהיו מכבדים זה את זה, אנו נפנים לברכת האילנות, בה מזכירים 'שלא חסר בעולמו דבר וכרא בו... להנות בהם בני אדם', להביע אותו יסוד: "בני אהובי, כלום חסרתי דבר שאבקש מכם, ומה אני מבקש מכם? אלא שתהיו אוהבים זה את זה" - הקדוש ברוך הוא כל כך חפץ שיהיה טוב לנו, אינו מחסיר מאתנו דבר, ומה רבה האכזבה אם אנו עושים רע לעצמנו... אלא כל רצונו שנאהב האחד את השני,

שְׁהִזְפַּרְנוּ מִדְּבַרֵי הַגָּאוֹן רַבֵּי חַיִּים קִנְיָבְסְקִי
שְׁלִיט"א, הַשֶּׁרֵשׁ הָעֵקָרִי לְמַרְיבוֹת בֵּין אִישׁ
לְרֵעֵהוּ הוּא חֶסֶר עֲנָוָה. וּבְכַח הָעֲנָוָה נִזְכָּה
לְקִרְבַת אֱלֹקִים, וְלְהַתְחַדְּשׁוֹת רוּחַנִית תְּמִידִית,
כְּבִקְשֵׁתְנוּ (תְּהִלִּים נא, יב): "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי
אֱלֹהִים וְרוּחַ נְכוֹן חִדַּשׁ בְּקִרְבִּי", בְּנִיטָן נִגְאָלוֹ
- וּבְנִיטָן עֲתִידִים לְהִגָּאֵל, אָמֵן וְאָמֵן.

וְנִשְׁמַח בְּלִנּוּ יַחַד מִתּוֹךְ אֲהָבָה וְאַחֲוָה בְּכָל
הַטּוֹב שֶׁהֵעֵנִיק לָנוּ הַבּוֹרָא.

ה' יִתְבָּרַךְ יַעֲרָה עָלֵינוּ רוּחַ מְרוֹם, לְהַגִּיעַ
לְיַדֵי עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת רוּחַ, וּבְכַח הָעֲנָוָה - נִזְכָּה
לְאַהֲבָה וְאַחֲוָה בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ, שֶׁהֵלָא כְּפִי

לה"ו בינ"ו עמ"י עש"ו

בשורה טובה לאנשי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים

וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם

ניתן להקדיש פרשיות

לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627127 אשדוד . ש.י.א

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000